

Prawie jedna czwarta obywateli UE jest zagrożona ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Warunki życia, poziom ubóstwa i drogi prowadzące do ubóstwa i do wyjścia z niego różnią się dla kobiet i mężczyzn, zmieniają się także w różnych okresach ludzkiego życia. Młodzi ludzie (18–24 lata) stanowią 10% wszystkich osób dotkniętych ubóstwem w UE¹. Na tym etapie życia nie ma znacznej różnicy między kobietami i mężczyznami, jeśli chodzi o ubóstwo lub wykluczenie społeczne, jednakże kobiety w starszym wieku w sposób oczywisty płacą cenę wynikającą ze zróżnicowania sytuacji kobiet i mężczyzn. W porównaniu ze starszymi mężczyznami są one w znacznie większym stopniu zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Walka z ubóstwem w cyklu życia człowieka

Wylimitowanie ubóstwa i wykluczenia społecznego stanowi nieodłączną część strategii „Europa 2020”. Zobowiązanie to ma na celu wyciągnięcie z ubóstwa co najmniej 20 mln osób do 2020 r. Aby osiągnąć ten cel, państwa członkowskie muszą jednak stawić czoła wyzwaniom. Od 2010 r. liczba osób żyjących w ubóstwie *de facto* wzrosła.

Kobiety są ogólnie bardziej zagrożone ubóstwem we wszystkich grupach wiekowych. W ciągu życia uzyskują mniejszy dochód, większe jest też prawdopodobieństwo, że będą wykonywać pracę źle płatną i niegwarantującą bezpieczeństwa zatrudnienia oraz że będą podejmować decyzje o przerwach w karierze zawodowej ze względu na obowiązki opiekuńcze. Te występujące przez całe życie nierówności prowadzą do różnic w płacy, zależności gospodarczej i większego zagrożenia ubóstwem, co najwyraźniej widać w podeszłym wieku. Jest to szczególnie niepokojące, gdyż kobiety stanowią większą część starzejącego się społeczeństwa we wszystkich państwach UE.

W perspektywie całego cyklu życia uznaje się powiązania między różnymi etapami życia człowieka oraz rozważa się, w jaki sposób zawirowania życiowe nawarstwiają się i wpływają na dalsze jego etapy.

W politykach unijnych uznaje się wpływ skumulowanych nierówności na zagrożenie starszych kobiet ubóstwem i zależnością gospodarczą. Komisja Europejska podjęła ważne kroki mające na celu wylimitowanie zróżnicowania emerytur ze względu na płeć. Zwróciła się ona również do państw członkowskich, by zajęły się kwestią większej liczby kobiet zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy oraz stosunkowo powolnego zwiększania

ich wynagrodzeń, jako że może to mieć negatywny wpływ na uprawnienia emerytalno-rentowe. Wymienione inicjatywy polityczne pokazują, że uwzględnienie perspektywy cyklu życia i płci na wszystkich etapach kształtowania polityki jest kluczowe, by zrealizować cel równości kobiet i mężczyzn w UE i poza nią.

Co oznacza bycie ubogim w UE?

Ubóstwo wśród kobiet i mężczyzn wykracza poza podstawowy brak środków do przeżycia i wiąże się z deprawacją obywatelską, społeczną i kulturową, a także z ograniczeniem możliwości uczestnictwa w życiu politycznym i mobilności społecznej. W ramach programu „Europa 2020” pojęcie „zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym” (wskaźnik AROPE) odwołuje się do życia w gospodarstwie domowym, w którym występuje co najmniej jedna z trzech sytuacji:

- zagrożenie ubóstwem dochodowym,
- znaczna deprawacja materialna,
- życie w gospodarstwie domowym o małej intensywności pracy.

W UE najbardziej zagrożeni ubóstwem są młodzi ludzie

Dorastanie w ubóstwie może mieć wpływ na całe życie. Obecnie w UE niemal jedna piąta osób ubogich (19%) to dzieci poniżej 16. roku życia. Oznacza to, że w ubogich gospodarstwach domowych żyją niemal 23 mln dzieci.

¹ Źródłem wszystkich danych zawartych w niniejszym opracowaniu są badania Eurostatu (europejskie badanie aktywności ekonomicznej ludności lub europejskie badanie warunków życia ludności) z 2014 r., o ile nie umieszczono innego odnośnika.

Kryzys gospodarczy wywarł szczególnie duży wpływ na młode kobiety i młodych mężczyzn, przez co są oni najbardziej zagrożeni ubóstwem w UE. W 2014 r. około jednej trzeciej młodych osób w wieku 18–24 lata było zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, przy czym zagrożenie to było nieco większe w przypadku kobiet.

Wielu młodych ludzi będzie miało prawdopodobnie problemy ze znalezieniem pracy po ukończeniu studiów. Wskaźnik bezrobocia dla młodych ludzi (15–24 lata) jest drastycznie wysoki i wynosi około 20% zarówno dla kobiet, jak i dla mężczyzn (w 2014 r. było to 23% w przypadku mężczyzn i 21% w przypadku kobiet), w porównaniu do wskaźnika dla ogółu populacji wynoszącego 10%.

Młodzi pozostają biedni, nawet jeśli mają pracę. Częściej niż inne grupy wiekowe podejmują niepewne formy zatrudnienia, zwłaszcza jeśli zakończyli naukę w szkole na wczesnym etapie. Pracę, w której zatrudnienie jest niepewne², wykonuje niemal połowa kobiet i ponad jedna trzecia mężczyzn w wieku 20–24 lat (z wyjątkiem studentów). W 2014 r. odsetek osób, które pomimo posiadania pracy były w dalszym ciągu zagrożone ubóstwem dochodowym (ubóstwem pracujących), wynosił 15% w przypadku młodych kobiet i 12% w przypadku młodych mężczyzn w wieku 18–24 lat. Dane te stanowią największy odsetek ubóstwa

Różnice w sytuacji kobiet i mężczyzn w związku z ubóstwem zwiększają się w podeszłym wieku i są największe wśród osób w wieku 75 lat i starszych

pracujących we wszystkich grupach wiekowych. Młodzi ludzie, którzy w dalszym ciągu mieszkają z rodzicami lub są przez nich wspierani finansowo, są lepiej chronieni przed ubóstwem.

Starsze kobiety wobec trwających przez całe życie nierówności

Różnice w sytuacji kobiet i mężczyzn wobec ubóstwa rosną w podeszłym wieku i są największe wśród osób w wieku 75 lat i starszych (zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym jest 22% kobiet, w porównaniu z 15% mężczyzn). W ciągu życia różnice w traktowaniu kobiet i mężczyzn osłabiają niezależność gospodarczą kobiet, przez co znacznie zwiększa się ryzyko, że na późniejszym etapie życia popadną one w ubóstwo. Na rynku pracy przed kobietami staje szereg wyzwań, w tym, choć nie tylko:

- średni odsetek zatrudnienia systematycznie niższy od odsetka zatrudnionych mężczyzn,
- duże prawdopodobieństwo zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy (32% dla kobiet w porównaniu z 8% dla mężczyzn),

- nadreprezentacja w branżach gorzej opłacanych i dających ograniczone możliwości rozwoju kariery lub powolny wzrost zarobków,

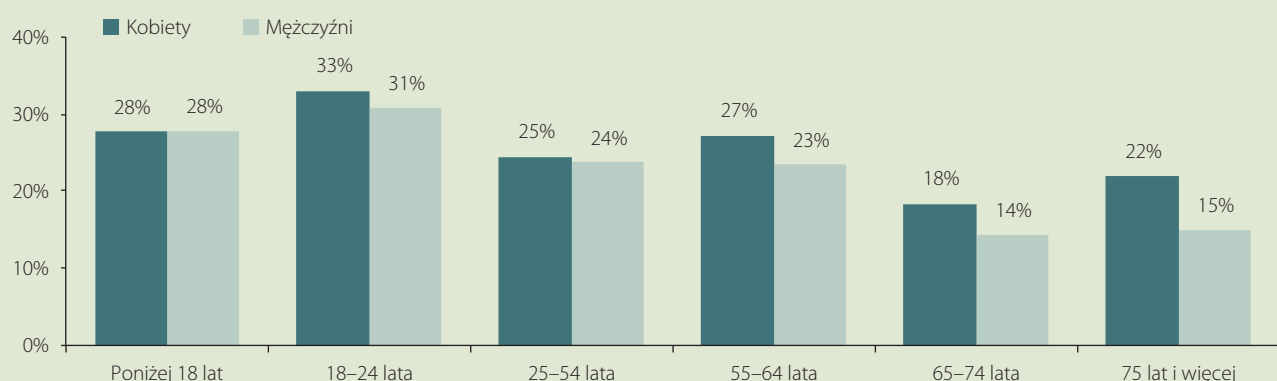
- większe prawdopodobieństwo niepewnego zatrudnienia.

Ponadto kobiety opuszczają rynek pracy w młodszym wieku niż mężczyźni, szczególnie licznie w wieku przedemerytalnym (wskaźnik bierności zawodowej dla kobiet w wieku 55–64 lata wynosi 52%, przy czym dla mężczyzn w tej grupie wiekowej jest to 36%).

Opieka i inne obowiązki rodzinne, często nieopłacane, niedoceniane i nierówno rozłożone, mają ogromny wpływ na pozycję kobiet na rynku pracy. Sytuacja ta utrzymuje się w czasie całego ich życia zawodowego, nawet w starszym wieku. Niemal 10% kobiet w wieku 50 lat i starszych wskazuje, że opuściły rynek pracy

² Płeć, umiejętności i niepewne zatrudnienie w UE, nota badawcza, Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (EIGE, 2017 r., w przygotowaniu).

Wykres 1 – Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (AROPE) z podziałem na płeć i grupę wiekową (UE-28, 2014)

Źródło: Eurostat, Europejskie badanie warunków życia ludności (ilc_peps01).

i nie szukają zatrudnienia ze względu na obowiązki związane z rodziną lub opieką. Życie zawodowe kobiet w 28 państwach UE trwa średnio 5,1 roku krócej niż życie zawodowe mężczyzn. Wynika to z przerw w karierze zawodowej, ale również ze wcześniejszego opuszczania rynku pracy.

Wyżej wymienione warunki pracy i wzory kariery zawodowej przekładają się na ograniczoną niezależność gospodarczą kobiet w ciągu całego życia, zwłaszcza w podeszłym wieku, a w konsekwencji – na niższe emerytury. W 2014 r. średnia różnica w emeryturach ze względu na płeć w UE wynosiła nawet do 40%³.

Co można zrobić, by ograniczyć zagrożenie starszych kobiet ubóstwem?

Zwiększyć niezależność gospodarczą kobiet w całym cyklu życia

Należy zająć się kwestiami różnicowania w sytuacji kobiet i mężczyzn na rynku pracy, braku środków umożliwiających zrównoważenie życia zawodowego i prywatnego oraz nierównego podziału oraz niedoceniań nieodpłatnej opieki i prac domowych, które systematycznie osłabiają niezależność gospodarczą kobiet. Wpływ trwających przez całe życie nierówności, których doświadczają kobiety, jest szczególnie widoczny w starszym wieku, kiedy to znacznie więcej kobiet niż mężczyzn narażonych jest na ubóstwo i wykluczenie społeczne. Uwzględnienie płci i perspektywy cyklu całego życia w kształtowaniu polityki jest kluczowe, aby zwiększyć niezależność gospodarczą kobiet i walczyć z trwającymi przez całe życie nierównościami w perspektywie długoterminowej.

Inicjatywę „Myśl, działaj, zgłaszaj” opracowano, by zapobiegać dyskryminacji w miejscu pracy, w tym dyskryminacji ze względu na wiek lub płeć. Projekt inicjatywy zgłosił rząd Wielkiej Brytanii i została ona określona przez EIGE jako jedna z dobrych praktyk. Poprzez inicjatywę zachęca się przedsiębiorstwa do refleksji nad równością płci wśród ich pracowników, zwłaszcza pod względem rekrutacji, zatrzymywania pracowników, awansu i wynagrodzenia. Więcej informacji na temat dobrych praktyk znajduje się na stronie internetowej EIGE.

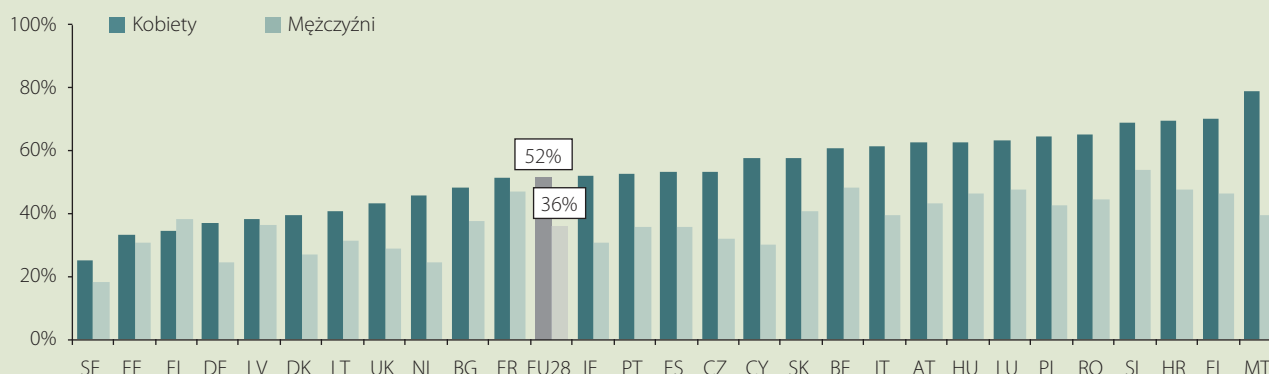
Innym czynnikiem wypychającym starsze osoby z rynku pracy jest tzw. ageism – dyskryminowanie danej osoby ze względu na jej wiek, co w połączeniu z seksizmem stawia przed starszymi kobietami co najmniej podwójne wyzwanie.

Wpływ trwających przez całe życie nierówności, których doświadczają kobiety, jest szczególnie widoczny w starszym wieku

³ Komisja Europejska (2016), *Report on Equality between Women and Men 2015* (Sprawozdanie w sprawie równości kobiet i mężczyzn za 2015 r.), dostępne na stronie: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/annual_reports/2016_annual_report_2015_web_en.pdf.

Wykres 2 – Bierność zawodowa wśród starszych osób z podziałem na płeć (w wieku 55–64 lata, 2014)

Źródło: Eurostat, Europejskie badanie aktywności ekonomicznej ludności (lfsa_ipga).

Dostosowanie systemów zabezpieczenia społecznego do obecnych wyzwań

Systemy zabezpieczenia społecznego i polityki mające na celu walkę z ubóstwem muszą stawić czoła nowym wyzwaniom, takim jak starzenie się społeczeństwa, zmiany w strukturze rodziny, nowe przepływy migracyjne, jak również zmieniające się formy i warunki zatrudnienia. Muszą one zapewniać wystarczającą ochronę gospodarczą, nie tylko w przypadku podejmowanych w czasie całego życia tradycyjnych form zatrudnienia, ale również z uwagi na osoby wykonujące nieodpłatnie prace związane z opieką, niestandardowe lub niepewne formy zatrudnienia oraz osoby przerywające karierę ze względu na obowiązki związane z opieką.

Coroczny przegląd polityk gospodarczych UE (procedura europejskiego semestru) umożliwi dalsze wzmacnianie równości płci przez całe życie, przez podjęcie kwestii zróżnicowania sytuacji kobiet i mężczyzn w systemach emerytalnych. Jako przykład można podać odpowiednie uwzględnianie okresów opieki zarówno dla kobiet, jak i dla mężczyzn, oraz zapewnienie, aby osoby samozatrudnione, biernie zawodowo, bezrobotne lub posiadające niestandardową formę zatrudnienia miały równy dostęp do państwowych systemów emerytalnych. Bezpieczeństwo w starszym wieku wymaga również dostępności i dostępu do publicznie świadczonych usług społecznych, w tym opieki zdrowotnej i opieki długoterminowej.

Wzmacnianie synergii w ramach różnych obszarów polityki i między nimi

Przyczyny ubóstwa i związane z nim doświadczenia różnią się znacznie w różnych grupach wiekowych kobiet i mężczyzn, np.

w populacji młodej i starszej, populacji imigrantów, samotnych rodziców, Romów czy osób niepełnosprawnych. Różne polityki mogą się nawzajem wzmacniać, a zatem większa synergia między strategiami walki z ubóstwem i politykami gospodarczymi i społecznymi, np. polityką równości płci, zatrudnienia, opodatkowania, rodzinną i mieszkaniową, może pomóc w walce z podstawowymi przyczynami. Przykładowo zapewnianie zasiłku dla bezrobotnych może skuteczniej chronić przed ubóstwem, gdy zasiłek uzupełniają środki umożliwiające osobom bezrobotnym powrót na rynek pracy. Środki te można dalej wzmacniać, zapewniając usługi opiekuńcze dla dzieci, starszych osób pozostających na utrzymaniu, osób chorych lub niepełnosprawnych.

Gdzie można znaleźć więcej informacji od EIGE?

- **Platforma poświęcona uwzględnianiu aspektu płci** zawiera wytyczne i narzędzia dla podmiotów kształtujących politykę, które chcą uwzględnić perspektywę płci w polityce walki z ubóstwem. Na platformie znajduje się sekcja poświęcona ubóstwu.
- **Baza danych dotyczących płci** zawiera najnowsze dane dotyczące płci i ubóstwa w UE. Dane z różnych państw członkowskich są porównywalne.
- **Centrum Źródeł i Dokumentacji** podaje łącza odsyłające do publikacji na temat ubóstwa w cyklu życia człowieka. Można je z łatwością znaleźć, używając funkcji wyszukiwania słów kluczowych.

EIGE regularnie wydaje sprawozdania dokonujące przeglądu różnych obszarów pekińskiej platformy działania, zgodnie z wnioskiem prezydencji Rady Unii Europejskiej. Niniejsze opracowanie oparte jest na sprawozdaniu *Poverty, gender and intersecting inequalities in the EU* (Ubóstwo, płeć i wzajemnie oddziałujące na siebie nierówności w UE) sporządzonym na wniosek prezydencji słowackiej (2016). Bada ono postępy, których dokonano w latach 2007–2014 w zakresie zmniejszania ubóstwa kobiet w stosunku do mężczyzn, jak też zmniejszania ubóstwa grup zagrożonych, takich jak samotni rodzice, osoby niepełnosprawne, imigranci i Romowie.

Inne najnowsze sprawozdania obejmują:

- *Gender Equality in power and decision-making* (Równość płci w ramach sprawowania władzy i w procesie decyzyjnym) (2016)
- *Gender gap in pensions in the EU* (Zróżnicowanie emerytur ze względu na płeć w UE) (2015)
- *Gender equality and economic independence: part-time work and self-employment* (Równość płci a niezależność ekonomiczna: praca w niepełnym wymiarze godzin i samozatrudnienie) (2014).

Wszystkie sprawozdania i publikacje EIGE dotyczące pekińskiej platformy działania można przeglądać pod adresem: <http://eige.europa.eu/monitoring-the-bpfa>.

Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn

Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (EIGE) jest unijnym centrum wiedzy w zakresie równości mężczyzn i kobiet. EIGE pomaga podmiotom kształtującym politykę i wszystkim właściwym instytucjom w ich staraniach na rzecz urzeczywistniania równości kobiet i mężczyzn w odniesieniu do wszystkich Europejczyków przez przekazywanie im szczegółowej wiedzy eksperckiej oraz porównywalnych i wiarygodnych danych dotyczących równości płci w Europie.

© Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn, 2017

Powielanie materiałów dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Zdjęcia: Shutterstock

Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn
Gedimino pr. 16
LT-01103 Vilnius
LITWA

Print: MH-06-16-074-PL-C 978-92-9470-157-2 10.2839/226647
PDF: MH-06-16-074-PL-N 978-92-9470-163-3 10.2839/58167

Dane kontaktowe

<http://eige.europa.eu/>
facebook.com/eige.europa.eu
twitter.com/eurogender
youtube.com/user/eurogender
eige.sec@eige.europa.eu
+370 52157444